

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25.06.2008, sp. zn. 21 Cdo 2215/2007, ECLI:CZ:NS:2008:21.CDO.2215.2007.1

Číslo: 26/2009

Právní věta: Vystupuje-li cizí stát nikoliv jako suverénní nositel veřejné moci, nýbrž jako právnická osoba ve věcech vyplývajících z individuálních pracovních vztahů charakterizovaných právní rovností účastníků, odůvodňují pravidla mezinárodního práva závěr, že tato právnická osoba - cizí stát - nepožívá funkční imunity a že je v těchto věcech dána pravomoc českých soudů.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 25.06.2008

Spisová značka: 21 Cdo 2215/2007

Číslo rozhodnutí: 26

Číslo sešitu: 3

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Pravomoc soudu

Předpisy: § 47 odst. 1 předpisu č. 97/1963Sb.
§ 7 odst. 1 předpisu č. 99/1963Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Dopisem ze dne 29. 11. 2004 žalovaná sdělila žalobci, že mu dává výpověď z pracovního poměru podle ustanovení § 46 odst. 1 písm. f) zák. práce. Důvod výpovědi spatřovala zejména v tom, že žalobce „svým jednáním porušil základní povinnost zaměstnance, uloženou mu jednak pracovní smlouvou, jednak ustanovením § 73 odst. 1 písm. a) zák. práce“, když „opakovaně odmítl pověřenému zaměstnanci sdělit důležité informace týkající se jeho pobytu na území České republiky“, „oznámil číslo povolení k trvalému pobytu v okamžiku, kdy už měl občanství České republiky“, a nereagoval na výzvu zaměstnavatel, aby se k němu dostavil „k projednání a doložení vážné záležitosti týkající se jeho osobního stavu (občanství)“.

Žalobce se domáhal, aby bylo určeno, že uvedená výpověď z pracovního poměru je neplatná. Žalobu odůvodnil zejména tím, že je u žalované „v nepřetržitém pracovním poměru od 16. 11. 1987“, že „s podanou výpovědí jako celkem, ani s jednotlivými výpovědními důvody nesouhlasí“, že vytýkané skutky, i kdyby se jednalo o porušení pracovní kázně, nedosahují požadované intenzity; v tomto směru mimo jiné namítal, že „neobdržel od zaměstnavatele jakoukoliv výtku nebo oznámení pro jakékoliv porušení pracovní kázně“.

O b v o d n í s o u d pro Prahu 1 usnesením ze dne 10. 7. 2006 řízení zastavil a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Vycházel zejména z ustanovení § 47 zákona č.

97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, a dospěl k závěru, že v daném případě „není dána pravomoc soudu k rozhodnutí o žalobcem podaném návrhu“.

K odvolání žalobce *M ě s t s k ý s o u d v Praze* usnesením ze dne 4. 12. 2006 usnesení soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení. Odvolací soud se ztotožnil s názorem soudu prvního stupně, že v dané věci není dána pravomoc soudů České republiky, a vycházející z ustanovení § 47 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, dovodil, že v daném pracovněprávním sporu „by mohl český soud jednat a rozhodovat pouze tehdy, kdyby se jurisdikci českých soudů Polská republika dobrovolně podrobila. Tak tomu ale není, protože Polská republika prostřednictvím svého velvyslanectví vyjádřila jednoznačné stanovisko, že s pravomocí českých soudů v této věci nesouhlasí“. Odvolací soud dále zdůraznil, že vzhledem ke členství České republiky v Evropské unii bylo nutno v této věci vycházet z Nařízení Rady (ES) č. 44/2001, přičemž „Evropská unie i nadále respektuje státní suverenitu a svrchovanost jednotlivých členských států a z toho vyplývající zásadu, že jeden stát si nemůže přisvojovat pravomoc nad druhým státem. České soudy proto nadále nemohou, s výjimkami zakotvenými v mezinárodních úmlouvách, konat řízení směřující proti jinému státu EU“.

Proti tomuto usnesení podal žalobce dovolání. Namítal, že v daném případě je dána pravomoc českých soudů, neboť podle ujednání účastníků v pracovní smlouvě „práva a povinnosti z pracovní smlouvy se řídí zákonem č. 65/1965 Sb., v platném znění, tj. českým zákoníkem práce“, a z toho podle jeho názoru vyplývá, že „účastníci smlouvy provedli volbu práva, a to českého právního řádu, čímž dle žalobce založili i pravomoc českých soudů rozhodovat o případných sporech vyplývajících z pracovněprávního vztahu založeného pracovní smlouvou ze dne 21. 2. 2001“; protože je českým státním občanem, je v tomto směru významné i to, že rovněž v případě více státních občanství je s ohledem na ustanovení § 33 odst. 1 zákona č. 65/1965 Sb. rozhodné občanství České republiky. Podle názoru dovolatele je třeba dále vzít v úvahu, že „v případě, že jakýkoliv stát vstupuje přímo jako subjekt do soukromoprávního vztahu, je a musí být na něj pohlíženo jako na právnickou osobu, přičemž tato jedná svou organizační složkou“. Nelze tedy „s ohledem na absenci vůle žalovaného podrobit se dobrovolně pravomoci soudů ČR“ „dovodit nedostatek pravomoci soudů ČR a řízení zastavit“. Kromě toho namítá, že „se čl. 31 konvence o diplomatických vztazích a § 47 ZMPS na daný případ nevztahují, resp. je nelze aplikovat“, neboť „žalovaný tím, že provedl opakovaně písemně volbu práva, se dobrovolně podrobil pravomoci českých soudů (§47 odst. 3 písm. d/ ZMPS)“; a že „zamítnutím žaloby bez jejího věcného projednání bylo žalobci upřeno právo na přístup k soudu“, a tím „byl porušen čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod“. Žalobce navrhl, aby dovolací soud usnesení soudů obou stupňů zrušil a věc vrátil „příslušnému soudu prvního stupně“ k dalšímu řízení.

N e j v y š š í s o u d zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání bylo podáno proti pravomocnému usnesení odvolacího soudu oprávněnou osobou (účastníkem řízení) v zákonné lhůtě (§ 240 odst. 1 o. s. ř.) a že jde o usnesení, proti kterému je podle ustanovení § 239 odst. 2 písm. a) o. s. ř. dovolání přípustné, přezkoumal napadené usnesení ve smyslu ustanovení § 242 o. s. ř. bez nařízení jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.) a dospěl k závěru, že dovolání je opodstatněné.

Z hlediska skutkového stavu bylo v posuzované věci zjištěno, že žalobce byl zaměstnán u žalované Polské republiky v P. jako řidič na základě pracovní smlouvy ze dne 16. 11. 1987 ve znění dodatku z 21. 1. 2002, ve které bylo kromě jiného ujednáno, že „podmínky, které nejsou upraveny touto smlouvou, řídí se zákoníkem práce a ostatními právními předpisy platnými v Československé

socialistické republice“, resp. „ustanovením zákoníku práce, organizačním a pracovním řádem, kolektivní smlouvou nebo vnitřním předpisem“. Dopisem ze dne 29. 11. 2004, který žalobce odmítl převzít dne 14. 12. 2004 (a který fakticky převzal „v polovině února 2005“), žalovaná sdělila žalobci, že mu dává výpověď z pracovního poměru „podle ustanovení § 46 odst. 1 písm. f) zák. práce“. V době vzniku pracovního poměru byl žalobce „polské státní příslušnosti“, ke dni dání výpovědi „již měl občanství České republiky“. Dne 9. 3. 2005 podal žalobce u soudu proti žalované žalobu o neplatnost výpovědi podle § 64 zák. práce.

Dopisem ze dne 4. 5. 2006 žalovaná prostřednictvím ministerstva zahraničních věcí České republiky „zdvořile informuje“, že „podle čl. 31 Konvence o diplomatických vztazích nepodléhají jurisdikci českých soudů země a osoby, které v souladu s mezinárodními smlouvami a dalšími předpisy mezinárodního práva využívají v České republice jurisdikční imunity. Velvyslanectví Polské republiky využívá příslušné imunity od civilní jurisdikce a trvá na stanovisku, že soud České republiky nemá pravomoci v této záležitosti“.

Za tohoto stavu je pro posouzení věci podstatné, jaký význam má pro pravomoc českých soudů skutečnost, že zaměstnavatelem žalobce - českého občana - byla na území České republiky cizozemská právnická osoba - „cizí stát“.

Pravomocí se obecně rozumí oprávnění státního orgánu řešit otázky, které jsou mu zákonem svěřeny. Pravomoc civilních soudů se po věcné stránce vztahuje na věci vypočtené v § 7 odst. 1 o. s. ř., podle něhož v občanském soudním řízení projednávají a rozhodují soudy věci, které vyplývají z občanskoprávních, pracovních, rodinných, družstevních, jakož i obchodních vztahů. Pravomoc civilních soudů současně vyjadřuje nejen poměr k pravomoci jiných státních orgánů České republiky, ale i k cizině, tj. poměr českých soudů k cizozemským soudům nebo úřadům.

Pravomoc ve věcech pracovních upravovala Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Polskou lidovou republikou o právní pomoci a úpravě právních vztahů ve věcech občanských, rodinných, pracovních a trestních (publikovaná vyhláškou č. 42/1989 Sb.), podle níž ve věcech vzniku, změny a zániku pracovního poměru, jakož i nároků z něj vyplývajících je dána pravomoc soudu smluvní strany, na jejímž území pracovník vykonává, vykonával nebo měl vykonat práci. Stejně je dána pravomoc soudu smluvní strany, na jejímž území má bydliště (sídlo) odpůrce, jakož i na jejímž území má bydliště (sídlo) navrhovatel, nachází-li se na tomto území předmět sporu nebo majetek odpůrce (srov. Článek 45 odst. 3 Smlouvy, jehož znění až dosud nedoznalo změny - k tomu srov. Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 2/2006 Sb. m. s.).

Dovolateli lze přisvědčit potud, že „předmětná dvoustranná smlouva je i po vstupu do EU platná“, nicméně je možné ji „i nadále použít“ jen ve věcech, na něž se nevztahuje Nařízení rady (ES) č. 44/2001 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (srov. Článek 70 odst. 1 Nařízení). Článek 19 Nařízení však o „příslušnosti pro individuální pracovní spory“ stanoví, že zaměstnavatel, který má bydliště na území některého členského státu, může být žalován

1. u soudu členského státu, v němž má bydliště, nebo

2. v jiném členském státě:

a) u soudu místa, kde zaměstnanec obvykle vykonává svou práci, nebo u soudu místa, kde svou práci obvykle vykonával naposledy, nebo

b) jestliže zaměstnanec obvykle nevykonává nebo nevykonával svou práci v jedné zemi, u soudu místa, kde se nachází nebo nacházela provozovna, která zaměstnance přijala do

zaměstnání.

Z těchto důvodů je správný závěr odvolacího soudu, že, přestože je dvoustranná smlouva mezi Českou republikou a Polskou republikou „nadále platná“, bylo nutno vycházet „při posouzení otázky pravomoci (resp. příslušnosti podle pojmů komunitárního práva)“ z Nařízení rady (ES) 44/2001 (srov. Článek 69 Nařízení rady /ES/ 44/2001 ve znění Aktu o podmínkách přistoupení České republiky, Estonské republiky, Kyprské republiky, Lotyšské republiky, Litevské republiky, Maďarské republiky, Republiky Malta, Polské republiky, Republiky Slovinsko a Slovenské republiky a o úpravách smluv, na nichž je založena Evropská unie).

V projednávané věci však není namítáno (a z obsahu spisu ani nevyplývá), že posouzení platnosti výpovědi z pracovního poměru dané žalobci dopisem ze dne 29. 11. 2004 nespadá do pravomoci civilních soudů České republiky, popřípadě, že v této pracovní věci není ve vztahu k cizině vůbec dána pravomoc soudů České republiky.

Podstatou sporu je v tomto směru vyřešení otázky, zda vymezená pravomoc soudů České republiky, která sama o sobě zpochybňována není, byla dotčena vynětím žalované Polské republiky z této pravomoci v důsledku toho, že by Polská republika jako stát požívala v této věci jurisdikční imunity.

S názorem, že na posouzení uvedené otázky lze vztáhnout ustanovení o Vídeňské úmluvě o diplomatických stycích (publikované vyhláškou č. 157/1964 Sb.), dovolací soud nesouhlasí. Je mimo pochybnost, že Vídeňská úmluva upravuje (kromě jiného) též postavení diplomatického zástupce a jeho vztah k jurisdikci přijímajícího státu. Podle Článku 31 Úmluvy (jehož se žalovaná dovolává)

1. Diplomatický zástupce je vyňat z trestní jurisdikce přijímajícího státu. Je rovněž vyňat z jeho jurisdikce civilní a správní, s výjimkou případů, že jde

a) o žalobu věcnou týkající se soukromé nemovitosti na území přijímajícího státu, ledaže ji vlastní v zastoupení vysílajícího státu pro účely mise;

b) o žalobu týkající se dědictví, v němž je diplomatický zástupce vykonavatelem poslední vůle, správcem dědictví, dědicem nebo odkazovníkem jako soukromá osoba a nikoliv jako zmocněnec vysílajícího státu;

c) o žalobu týkající se jakéhokoliv svobodného povolání nebo obchodní činnosti, jež diplomatický zástupce vykonává v přijímajícím státě vedle svých úředních funkcí.

2. Diplomatický zástupce není povinen vypovídat jako svědek.

3. Diplomatický zástupce nepodléhá exekučním opatřením, vyjma v případech uvedených pod písmeny a), b) a c) odstavce 1 tohoto článku, a jestliže exekuce může být provedena, aniž by byla porušena nedotknutelnost jeho osoby nebo jeho obydlí.

4. Vynětí diplomatického zástupce z jurisdikce přijímajícího státu neznamená jeho vynětí z jurisdikce státu vysílajícího.

Je tedy zřejmé, že tato úprava by mohla být vztažena na posuzovaný případ pouze v případě, jestliže by se jednalo o posouzení platnosti výpovědi z pracovního poměru, ve kterém by v postavení zaměstnavatele vystupoval diplomatický zástupce, tj. šéf mise nebo člen diplomatického personálu mise (srov. Článek 1 písm. e/ Úmluvy), jako fyzická osoba. Úmluva se však nezabývá vynětím cizího státu z jurisdikce přijímajícího státu, je-li tento cizí stát zaměstnavatelem jako právnická osoba.

Z uvedeného vyplývá, že ani Nařízení rady (ES) 44/2001, ani žádná z uvedených mezinárodních

smluv otázku imunity států neřeší. Ze zásady svrchované rovnosti států a ze státní suverenity České republiky vyplývá, že pro civilní řízení vedená na území České republiky je třeba tuto problematiku řešit na základě obecného pravidla upravujícího vyloučení z pravomoci českých soudů, zakotveného v ustanovení § 47 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním (ve znění pozdějších předpisů).

Podle ustanovení § 47 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb. pravomoci českých soudů nejsou podrobeny cizí státy a osoby, jež podle mezinárodních smluv nebo jiných pravidel mezinárodního práva anebo zvláštních českých právních předpisů požívají v České republice imunity.

Podle ustanovení § 47 odst. 2 zákona č. 97/1963 Sb. ustanovení odstavce 1 platí i ohledně doručování písemností, předvolávání uvedených osob za svědky, výkonu rozhodnutí nebo jiných procesních úkonů.

Podle ustanovení § 47 odst. 3 zákona č. 97/1963 Sb. pravomoc českých soudů je však dána, jestliže:

- a) předmětem řízení je nemovitý majetek států a osob uvedených v odstavci 1, nacházející se v České republice, nebo jejich práva na takových nemovitých věcech patřících jiným osobám, jakož i práva z poměru nájemního k takovým nemovitým věcem, pokud není předmětem řízení placení nájemného,
- b) předmětem řízení je dědictví, v němž osoby uvedené v odstavci 1 vystupují mimo rámec svých úředních funkcí,
- c) předmět řízení se týká výkonu povolání nebo obchodní činnosti, které osoby uvedené v odstavci 1 provádějí mimo rámec svých úředních funkcí,
- d) cizí stát nebo osoby uvedené v odstavci 1 se dobrovolně podrobí jejich pravomoci,
- e) to vyžaduje uskutečňování mezinárodních sankcí, k jejichž dodržování je Česká republika zavázána na základě svého členství v Organizaci spojených národů nebo v Evropské unii.

Podle ustanovení § 47 odst. 4 zákona č. 97/1963 Sb. doručení v případech uvedených v odstavci 3 zprostředkuje ministerstvo zahraničních věcí. Nelze-li takto doručit, ustanoví soud opatrovníka pro přijímání písemností, popřípadě k obhájení práv.

V projednávané věci se nejedná o žádný z případů upravených v ustanovení § 47 odst. 3 zákona č. 97/1963 Sb.; protože se mezinárodní smlouvy ani zvláštní české právní předpisy výslovně nezabývají vymezením obsahu imunity cizího státu v České republice, je nutno ve smyslu § 47 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb. odvíjet odpověď na tuto otázku z pravidel mezinárodního práva a v tomto rámci přihlídnout i k nauce v oblasti mezinárodního práva (k hierarchii pramenů mezinárodního práva srov. Čl. 38 odst. 1 Statutu Mezinárodního soudního dvora publikovaného vyhláškou č. 30/1947 Sb., o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. 6. 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku, ve znění pozdějších předpisů).

Obsah imunity státu dříve vnímaný jako absolutní, kdy jakákoliv souvislost státu s předmětem sporu vedla ke konstatování imunity a tím k nemožnosti vést s ním řízení před cizím soudem, se s dynamickým rozvojem mezinárodních vztahů v průběhu doby vyvíjel směrem k funkčnímu pojetí tohoto právního poměru. Je mimo pochybnost, že stát požívá pro sebe a svůj majetek jurisdikční imunity před soudy jiného státu (*par in parem non habet jurisdictionem*). Převládající vývojové tendence však vykrytalizovaly v závěr (viz Report of the Working Group on Jurisdictional Immunities of States and Their Property, text UN Doc. A/CN.4/L.576, annex at p. 58), že stát se

nemůže dovolávat své jurisdikční imunity - vedle případů, kdy se jí výslovně zřekl - ani tehdy, kdy jde o řízení týkající se jeho obchodních transakcí, pracovních smluv, vlastnictví, držby, nebo užívání majetku, v případě náhrady škody způsobené na majetku či osobám, ve věcech průmyslového či duševního vlastnictví, ohledně účasti v obchodních společnostech, tedy v podstatě v případech, kdy stát nejedná jako vykonavatel veřejné moci (acta iure imperii). Působí-li tedy státy „jako běžné subjekty občanskoprávních poměrů upravených pravidly mezinárodního práva soukromého“ (Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část, a jeho poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému, 4. opravené a doplněné vydání, Brno, Masarykova univerzita 2004, str. 32), je vzhledem k této povaze věci přiměřené, že uvedená skutečnost nachází svou reflexi rovněž v rozsahu výsad a imunit státu. Uvedené vztaženo na posuzovanou věc znamená, že vystupuje-li cizí stát nikoli jako suverénní nositel veřejné moci, nýbrž jako právnická osoba ve věcech vyplývajících z individuálních pracovních vztahů charakterizovaných právní rovností účastníků, odůvodňují pravidla mezinárodního práva závěr, že tato právnická osoba - cizí stát - nepožívá funkční imunity a že je v těchto věcech dána pravomoc českých soudů.

Z uvedeného vyplývá, že usnesení odvolacího soudu není správné. Nejvyšší soud je proto podle ustanovení § 243b odst. 2, části věty za středníkem, o. s. ř. zrušil, a protože důvody, pro které bylo zrušeno usnesení odvolacího soudu, platí i na usnesení soudu prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud i toto rozhodnutí. Vzhledem k tomu, že ve sporech týkajících se cizího státu nebo osob požívajících diplomatických imunit a výsad, jestliže tyto spory patří do pravomoci soudů České republiky, rozhodují podle ustanovení § 9 odst. 2 písm. g) o. s. ř. jako soudy prvního stupně krajské soudy, byla věc postoupena Městskému soudu v Praze (§ 9 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích) jako soudu věcně příslušnému (§ 243b odst. 3, věta druhá, i. f. o. s. ř.)